Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 53, Ağustos 2021, s. 475-500

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.51918>

Mehmet ÇAM

Amasya Üniversitesi Yüksek Lisans öğrencisi, effe_mehmet@hotmail.com

Dr. Orhan Fatih KUŞDEMİR

Amasya Üniversitesi, orhanfatih71@hotmail.com

ÂŞIK BERRAN - HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Özet

Türk toplumunun kültürel unsurlarının en önemlilerinden birisi de âşık edebiyatıdır. Âşık edebiyatı yüzyıllar öncesinden şaman-kam geleneğinden günümüze kadar uzanan bir köprüdür. 15.yüzyıldan itibaren Anadolu’da âşık adı verilen şairler görülmeye başlamış ve bu âşıklar toplumun içinden çıkmış, toplumun duygularını anlatan şiirler yazmaya/söylemeye başlamışlardır. Âşıklar bu yönleriyle de kültürün en önemli taşıyıcılarından birisi olmuştur. Âşık edebiyatı Anadolu’da 16.yy’dan itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemden itibaren bu edebi anlayış Anadolu’nun her köşesine yayılmış, âşıklar halkın gönlünden geçen, dilinin konuşamadığını sazıyla, sözüyle dile getirmiş ve bu gelenek gittikçe yaygınlaşmış ve günümüze ulaşmıştır. Bu çalışmanın konusu olan Sivas’ın yetiştirdiği tanınmamış âşıklardan birisi olan Âşık Berranî’dir. Bu çalışmanın amacı Âşık Berranî’yi tanıtmak ve âşığın âşık edebiyatı içerisindeki yerini belirlemektir.

Anahtar kelimeler: Âşık, Sivas’ta Âşıklık Geleneği, Âşık Berranî

MINSTREL BERRANI'S LIFE, ART AND WORKS

Abstract

One of the most important cultural elements of Turkish society is minstrel literature. Minstrel literature is a bridge stretching from the shaman-kam tradition from centuries ago to the present day. From the 15th century onwards, poets called minstrels began to be seen in Anatolia and these minstrels came out of the society

and began to write/sing poems describing the feelings of the society. With these aspects, the minstrels have become one of the most important carriers of culture. Minstrel literature began to spread in Anatolia from the 16th century. Since this period, this literary understanding has spread to every corner of Anatolia, the minstrels have expressed the people's heart, that their language cannot speak, with their instruments and words, and this tradition has become more and more widespread and has reached the present day. The subject of this study is Minstrel Berranî, one of the unknown minstrels raised by Sivas. The aim of this study is to introduce Minstrel Berranî and to determine the place of minstrel in minstrel literature.

Keywords: Minstrel, Minstrel Tradition in Sivas, Minstrel Berranî

GİRİŞ

Edebiyat araştırmacıları çeşitli âşık tanımları yapmakla birlikte ekseriyetinin tanımı birbirine benzerdir. Bu tanımlardan bazıları şunlardır: Köprülü âşıkları saz şairleri olarak nitelemiştir. Köprülü, âşık edebiyatının kökenlerini sorgulamış ve önceki dönemlerde de âşık edebiyatının var olduğunu belirtmekle birlikte bu anlayışın 16. yüzyılda Osmanlı'da şehir hayatında ortaya çıktığını belirtmiştir (Köprülü, 1942: 30). Umay Günay, Rüya motifi üzerine yazdığı eserinde âşık edebiyatının teşekkülüne ve âşıkları diğer şairlerden ayıran özelliklere değinmiştir. Özellikle klasik şairlerin eserlerini günlerce süren hazırlık aşamasından sonra yazdıklarını ifade etmiş ve âşıkları irticalen söyleme özelliğiyle diğer şairlerden ayırmıştır. (Günay, 1992: 23). Artun'a göre Âşık; "Sazlı (telden), sazsız (dilden), doğaçlama yoluyla, kalemle(yazarak) veya bu özelliklerin birkaçını birden taşıyan ve âşıklık geleneğine bağlı olarak şiir söyleyen halk sanatçısıdır" (Artun, 2015: 1). Âşıklık geleneği ve âşık şiiri sözlü kültür ortamının ürünüdür. Âşıklık geleneği, Özkul Çobanoğlu'nun tespitleri çerçevesinde Türk sözlü geleneğinin bilinen en eski temsilcileri olan kamları (şaman) takip eden devrede oluşmuş, ozan-baksı geleneğinin mensuplarının bir kısmı İslamiyet'in kabulüyle birlikte tekke kurumu etrafında "Tekke Tasavvuf Edebiyatı Geleneği" olarak şekillenmiştir (2007: 12).

Yukarıdaki tanımlardan hareketle âşık edebiyatının Türk milli kültürünün vazgeçilmez bir unsuru olduğu söylenebilir. Şaman-kam geleneğinde başlayan edebi anlayış değişen sosyo-kültürel iklimlere uyum sağlamış ve günümüzde de birçok temsilci ile varlığını sürdürmektedir.

Bağımsız bir sosyo-kültürel kurum kimliğiyle 16. yüzyılda başladığı kabul edilen gelenek, günümüzde de sürmektedir. Âşıklık geleneği Türk toplumunun bütün sosyo- kültürel katmanlarınca özümsemiş, Osmanlı döneminden günümüze ortak kültürü oluşturan değerleri bünyesinde barındıran kurumlaşmış bir gelenektir." (Çobanoğlu, 2000: 1). Kurumlaşmış yapısıyla toplumsal değişim merhalelerine uyum sağlayan gelenek, 16.yüzyıldan günümüze varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Halk dilini, duygularını, yaşantısını anlatması bu geleneğin uzun ömürlü olmasında önemli bir etken olmuştur.

Âşık terimi, birçok özelliği içinde barındırır. "Âşık, Saz çalan, usta-çırak ilişkisi içinde yetişen, belli bir mesleki zümreyi meydana getiren, irticali olan, atışma yapabilen ve bade içtiğini söyleyen veya bunların büyük çoğunluğunu bünyelerinde toplayan şairleri içine almaktadır" (Durbilmez, 2019: 22). Tanımdan hareketle araştırmacılar âşıklık için irticalen şiirler söyleyebilmeyi önemli bir kıstas olarak kabul etmiştir. Saz çalma özelliği birçok araştırmacı

tarafından olmazsa olmaz olarak görülmemiş, saz çalamayan kişiler de âşık sınıfında değerlendirilmiştir.

Boratav ve Fıratlı âşıkları yaşadıkları yerler ve meslekleri açısından bir değerlendirmeye tabi tutmuştur “ Âşıkları yetiştikleri sosyal çevreye ve yetiştirme biçimlerine göre “din ve tasavvuf âşıkları, köylü âşıklar, kasaba ve şehir âşıkları, yeniçeri âşıkları, göçebe âşıkları şeklinde bir gruplandırma yapmak mümkündür” diyerek âşıkları sınıflandırmışlardır (Boratav-Fıratlı, 1943: 13).

Edebiyat araştırmacılarının âşıklık ile görüşleri incelendiğinde en belirgin özellikler irticalen ve ezgili şiirler söyleyebilme olarak ön plana çıkmaktadır. Saz çalma, bade içme gibi diğer özellikler her âşıkta görülmeyebilmektedir. Örneğin Sivas ilinde bağlama çalma geleneğinin Alevi toplumunda yaygın olduğu görülürken Sünni kesimin bağlama çalmaya daha mesafeli olduğu görülmektedir. Özellikle Sünni âşıkların bağlama çalmaya uzak kalmasının nedenlerinden birinin bu olma ihtimali yüksektir.

Âşıklık geleneği İslamiyet öncesi Türk şiirinin günümüze uzanmış koludur. İslamiyet’in kabulünden sonra Türk şiiri tekke anlayışının etkisine girmiş ve zamanla klasik Türk şiiri ve halk şiirinin ayrışmasına neden olmuştur. Zira özellikle dil, üslup, vezin gibi özelliklerle Türk şiiri farklılaşmıştır. Edebiyat tarihçileri Türk şiirini İslamiyet Öncesi, İslami etki ve Cumhuriyet sonrası olarak 3 ana gruba ayırır ve bu ayrım İslamiyet etkisinde divan edebiyatı ve halk edebiyatı olarak farklılaşmayı ortaya çıkartmıştır (Günay, 1992:1). Durbilmez, Taşpınarlı âşıkları incelediği eserinde âşık edebiyatının kökenlerine değinmiş ve ozanlık geleneği ile olan ilişkisini şu şekilde ifade etmiştir. “Âşık edebiyatının kökenleri ozanlık geleneğindedir. Anadolu, Azerbaycan ve Rumeli sahasında ozanlıktan Âşıklığa geçişte de toplumun değişen sosyal ihtiyaçları etkili olmuştur” (2016: 19)

Sivas’ta Âşıklık Geleneği

Tarih boyunca Sivas önemli yerleşim yerlerinden birisi olmuştur. Coğrafi konum olarak Anadolu’nun merkezi bir yerinde olması nedeniyle birçok farklı kültürle iletişim içerisinde olmuş, bu iletişim sayesinde farklı kültürlerle kaynaşmıştır. Önemli bir kültür merkezi olması nedeniyle Sivas âşıklık geleneği açısından da önemli bir yerleşim yeridir. Sivas’ta âşıklık geleneğinin ilk örneklerine 16.yüzyılda rastlanmaktadır. Kul Hüseyin, Pir Ali, Pir Gaib Abdal, Pir Sultan Abdal ve Samut bu yüzyılda adından söz edeceğimiz âşıklardır. XVII. yüzyılda Budala, Hüseyin Abdal, İsmail, Karaoğlan, Kul Mustafa, Senem; XVIII. Yüzyılda da Ali Nebi, Hayranî, Kul Mehmet, Öksüz, Sefil Öksüz Sivas’ta yetişen önemli simalardır (Kaya, 2007: 201). 20. yüzyıla gelindiğinde Âşık Veysel’in Ahmet Kutsi Tecer tarafından keşfedilmesi âşıklık geleneğinin bu yüzyılda da güçlü bir şekilde varlığını sürdürdüğünün ispatı olmuştur. Sonraki dönemlerde âşık Ruhsati çevresinde bir gelenek oluşmuş ve Âşık Ruhsati Sivaslı âşıklar üzerinde önemli bir etki bırakmıştır (Kaya, 1994: 190).

Doğan Kaya (1994), Sivas âşıklık geleneği üzerine yazdığı eserinde Sivas âşıklık geleneğinin tarihçesine, Sivas âşıklarının genel özelliklerine, geleneğin dünü, bugünü ve yarınına geniş bir perspektiften bakmıştır. Doğan Kaya bu eserinde Sivas’ta âşık olarak bilinen kişiler hakkında da bir araştırma yapmış ve 350 kişilik bir âşık listesi çıkartmıştır (Kaya, 1994: 95-103).

Sivas’ta Âşıkların Âşıklığa başlama şekilleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1.Çıraklık 2. Usta malı şiir söyleme ve çevredeki Âşıklardan etkilenme 3. Türküli hikâye dinleyerek veya okuyarak yetişme 4. Sazlı- sözlü ortamlarda yetişme 5. Rüya sonrası âşık olma 6. Manevi etki sonrası âşık olma 7. Dert sebebiyle âşık olma 8. Sevda sebebiyle Âşık olma 9. Ruhi depresyon sonucu âşık olma 10. Milli duyguların galebe çalmasıyla âşık olma 11. Diğer sebepler (Kaya, 1994: 39)

2. ÂŞIK BERRÂNÎ VE ÂŞIK EDEBİYATINDAKİ YERİ

Âşık Berranî'nin Hayatı

Âşık Berrânî'nin gerçek adı Bekir Haral'dır. 1923 yılında Sivas Yıldızeli İnebey köyünde doğmuştur. Mehmet ve Fadik çiftinin en büyük çocuğudur. Babası, ilk eşi öldükten sonra 2 kere daha evlenmiştir. Halilgilin Mehmet (köyde Halloliğil olarak bilinir.) olarak bilinen babasının 3 karısından toplam 10 çocuğu olmuştur. Bekir Haral'ın ailesi köyün varlıklı ailelerinden biridir. Tahminen 1943 yılında askerlik vazifesini yapmak için Erzurum'a gitmiştir. Erzurum'da 6 ay acemi birliği eğitimi almıştır. Usta birliğini topçu çavuşu olarak tamamlamıştır. Ancak usta birliğini nerede yaptığına dair bilgi yoktur. Askerden geldikten sonra Çaşkur köyünden Pembe Yıldızeli ile evlenmiş bu evlilikten 4 erkek 3 kız toplam 7 çocuğu olmuştur. Çocuklarının isimleri sırasıyla; Fadime, Zeynep, Hatice, Ahmet, Süleyman, Faruk ve Halil'dir. Ahmet ve Süleyman rahmetli olmuş, hayatta olan çocukları -Zeynep hariç- Sivas merkezde ikamet etmektedir. Kızı Zeynep İzmir'de ikamet etmektedir. Uzun yıllar köyde kaldıktan sonra ailecek Sivas merkeze taşınma kararı almışlar ve 1971 yılında Sivas merkez Aydoğan mahallesine taşınmışlardır. Ölümüne kadar bu mahallede yaşayan âşık bu mahalleden Hacı Serim isimli bir tarikat vekili ile tanıştıktan sonra mezarı Yozgat'ta bulunan Şeyh Osman Nuri Efendi hazretlerinin müşidi Malatya Örüşkü köyünden Şeyh Ali Kara'ya intisap etmiş ve onun müridi olmuştur. Her yıl düzenli olarak Örüşkü köyüne şeyhini ziyarette gittiği çocuklarından alınan bilgiler arasındadır. 1983 yılında kanser hastalığına yakalanmış, Ankara Onkoloji Hastanesinde tedavi görmüş ancak 3 yıl sonra 1986 yılında bu hastalık nedeniyle vefat etmiştir. Vasiyeti üzerine Yozgat'ta yatan Osman Nuri hazretlerinin türbesinin yanına defnedilmiştir. Âşık Berranî eğitim görmemiştir. Okuma yazmayı kendi çabasıyla öğrenmiş, kendi ifadesiyle “Ağaç kabuğuna harfleri yazarak, kibrit kutusuna yazı yazarak” okuma yazmayı öğrenmiştir.

Berranî âşıklığını yakın çevresinden gizlemiştir. Çocukları ile yapılan görüşmelerde kısa kısa ezgili şiirler okuduğu ancak bunların kime ait olduğunu söylemediği belirtilmiştir. Oğlu Faruk Haral ile yapılan görüşmede bu durum şu şekilde ifade etmiştir: “Bizim zamanımızda çocuklar babalarına bir şey soramaz. Ondan çekinirlerdi. Çocukları ile babaları arasında bir resmiyet bulunurdu. Ben babamın âşık olduğunu hastanede öğrendim. Hastanede yatarken bir şeyler yazdığını gördüm. Yine ne yazıyorsun diye sorduğumda bir şeyler karaladığını ifade etti. Biz babamın şiirlerini öldükten sonra defterinden öğrendik.”

Âşık Berranî'ye ait bir şiir defteri vardır. Ayrıca Âşık Şükranî ile olan atışmaları Âşık Şükranî'nin şiir kitabında mevcuttur. Şiir defterinde kendi el yazısıyla yazdığı 28 şiiri tespit edilmiştir. Defterinin ilk sayfaları kaybolduğu bellidir. Buradan Hareketle Berranî'nin daha fazla şiirinin olduğunu söylemek doğru olacaktır. Ayrıca kızı Hatice Yıldızeli ile yapılan görüşmede 2 şiirinden ikişer dörtlük, torunu Dudu Çam'dan da iki şiirinden bölümler kayda alınmıştır. Ayrıca -Bülbül Yuvası- isimli destanının ismi öğrenilse de hatırlayan kimse

bulunmamıştır. Kendi sesini kaydettiği bir kaseti bulunmakla birlikte kasetin çok eski olmasından dolayı içindeki şiirler dinlenememiştir.

Âşıklığa Yönelmesi

Doğan Kaya âşıklığa yönelmede irsiyetin önemi üzerinde durmuştur. Bunun yanında bazı âşıkların âşıklık isnadının olduğunu ve herhangi bir olay üzerine bu yeteneğin ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. (Kaya 2003: 9-28). Berranî de âşıklığa yeteneği olan bir âşıktır. Ailesinde âşık olmadığı bilinmektedir. Âşık Berranî'nin şiire nasıl ve ne zaman başladığına dair bir bilgi yoktur. Çocuklarıyla yapılan görüşmelerde çok genç yaşta şiirler söylediğine dair rivayetler anlatmışlardır. Bilinen ilk şiiri askerlik dönemine aittir. Bu şiirinin sadece;

Altı ay Erzurum'da altı ay burada

Bilmem benim kismet nerede

Dizelerine kızı Hatice Yıldızeli'yle yapılan görüşmede ulaşılmıştır. Kızı Hatice Yıldızeli 65 yaşındadır. Kızı, bu şiiri babasından uzun yıllar önce dinlediği kadarıyla aklında kalanı söylemiştir. Şiir yazılı kaynaklarda tespit edilememiştir. Bu nedenlerle şiirin ölçüye uygun olmadığı görülmektedir. Kızının âşıklık yeteneğinin olmaması ve uzun zaman önce babasından birkaç kez dinlemiş olması ölçü ve uyağı yanlış hatırlamasına sebep olmuştur denilebilir. Zira incelenen diğer şiirlerinde bu derece bir ölçü problemi olmadığı görülmektedir.

Âşıklığa başlamasında Sivas ilinde yaygın olan âşıklık geleneğinin etkisi olduğu kesindir. Zira o dönemde Âşık Veysel'in de ülke çapında şöhret kazanması, âşıklık yeteneğine sahip herkesin üzerinde etkisi olmuştur. Ayrıca o dönemde İnebey köyünde köy erkeklerin akşamları köy odalarında toplanıp çeşitli konularda sohbetler ettiği bilinmektedir. Âşık Berranî de köy odalarının sevilen simalarından biridir. Hoş sohbetli bir insan olan Berranî köy odalarında çeşitli konularda yazdığı destanlarını okumuştur. Bekir Haral; şiirlerinde kendi adını ve Berranî mahlasını kullanmıştır. İlk şiirlerinde Bekir, Bekir Çavuş gibi mahlasları kullanırken Berranî mahlasını aldıktan sonra genellikle bu mahlası kullanmayı tercih etmiştir. Bu mahlası aldıktan sonra da adını mahlas olarak kullandığı şiirleri mevcuttur. Mahlasını nasıl aldığı bilinmemekle birlikte; "Berra" kelimesine mensubiyet eki getirerek alındığı düşünülmektedir. Kelimenin kökü Arapçadır. Berra ismi, Arapça bereket kökünden türetilmiştir. Anlam olarak gittiği yerlere bolluk ve bereket sunan kimse demektir. Bunun yanı sıra sözcük, hayır işleyen kişi anlamına gelmektedir. Bu isim, doğru söz söyleyen, güvenilir kimse manasında da kullanılır. Âşık Şükranî ile yapılan görüşmede mahlası nasıl aldığı sorulmuş ve adının ilk hecesine "-ranî" eki getirerek oluşturmuş olabileceğini belirtmiştir. Ancak -ranî ekinin herhangi bir kullanımı olmaması bu ihtimalin doğru olmadığını yönünde görüş oluşmasına neden olmaktadır.

Örnek 1.

Bekirim kemtar dervişim

Şeyhime boyun eğmişim

Onu seveni sevmişim

Şeyh yolunda hak yolunda

Örnek 2.

Sorarlarsa Bekir Çavuş hasta mı?

İşte açık açık yazdım destanı

Bozulmuş gönlümün bağı bostanı

Bahçıvan istemez şahı meralım

Örnek 3.

Bir kemtar dervişim Bekir Haralım

Derdim kanser amma yoktur zararım

Bütün şifasını dostta ararım

Başka yana sapacak yol yoktur bizde

“Şeyh yolunda Hak yolunda” ayaklı şiirinde “Bekir” mahlasını kullanmıştır. Ankara’da Onkoloji Hastanesinde yazdığı şiirinde Bekir Çavuş mahlasını kullanmıştır. Âşık bir şiirinde de adını soyadını mahlas olarak kullanmıştır. Bu şiiri Âşık Şükranî ile olan atışmasıdır. Şiirlerinde yapılan incelemelerde Bekir Çavuş mahlasını 1 şiirinde, Bekir mahlasını 5 şiirinde Bekir Haral mahlasını da 1 şiirinde kullandığı tespit edilmiştir. Bekir mahlasını daha çok tarikat konulu şiirlerinde kullanmıştır. Diğer şiirlerinde Berranî mahlasını kullanmıştır.

Doğaçlama

Âşık Berranî’nin şiirlerinde doğaçlama havası hâkimdir. Özellikle çeşitli konularda yazdığı destanların havası doğaçlamaya daha uygundur. Şiir defterine şiirlerin sonradan yazıldığı destan yazdığı olayların ve diğer şiirlerinde esinlendiği olayların konusuna bakıldığında belirli bir kronolojik sıranın olmadığını göstermektedir. Çocukları ve torunları, yapılan görüşmelerde yaşanan olayları hızlı bir şekilde şiire dönüştürdüğü ifade edilmiştir. Ankara Onkoloji Hastanesi’nde tedavi için doktor boğazından parça alırken hemşire hanımın sürekli “Amca adın ne?” diye sorunca Âşık Berranî bir şiir yazmıştır. Bu şiir doğaçlama yeteneğinin en güzel göstergelerinden biridir.

Ankara’ya geldim Sivas elinden

Sağlar bilmez hastaların halinden

Kim kurtarmış bu kanserin elinden

Var mı bir kurtaran sana sorarım

.....

Ural bey de boğazımdan yarıyor

Şüpheli yerden parça alıyor

Hemşire hanım da adım soruyor

Adım başım yesin Bekir Haralım

Sorarlarsa Bekir Çavuş hasta mı?

İşte açık açık yazdım destanı

Bozulmuş gönlümün bağı bostanı

Bahçıvan istemez şahı meralım

Saz Çalma

Âşık; sazlı (telden), sazsız (dilden), doğaçlama yoluyla, kalemle (yazarak) veya bu özelliklerin birkaçını birden taşıyan ve âşıklık geleneğine bağlı olarak şiir söyleyen halk sanatçısıdır. Bu söyleme biçimine “âşıklık-âşıklama”; âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de “âşıklık geleneği” adı verilmektedir.” (Artun, 2015: 1). Âşık tanımlarında genellikle saz çalma özelliğine değinilmesine Öcal Oğuz farklı bir yaklaşım getirmiştir. Güçlü birer âşık olarak tanıdığımız Bayburtlu Celalî, Fennî, Nâzî, Ruhsatî ve Seyranî gibi âşıklar saz çalmamaktaydı. Oğuz, bazı dinî ve tasavvufî çevrelerin saza karşı olumsuz bir tutum sergilemesinin bu âşıkların saz çalmasını engellemiş olabileceğini belirtmektedir(Oğuz: 2007: 163). Âşıklık geleneğinde saz çalma tartışmalı bir konu olmakla birlikte, verilen tanımlarda irticalen şiir okuma özelliğine ve halk şiir geleneğine uygun şiirler söyleme/yazma özelliğine vurgu yapılmaktadır.

Âşık Berranî saz çalmayan bir âşıktır. Yaşadığı dönemde İnebey köyünde saz ortamının olmadığı bilinmektedir. Ayrıca muhafazakâr bir aile geleneği olması, ailede saz gibi çalgı aletlerinin çalınmasının hoş karşılanmaması bunun en önemli sebeplerinden biridir. Saz çalmaya yeteneğinin olup olmadığı konusunda bilgi yoktur. Âşık Berranî şiirlerini âşık makamlarına uygun belirli bir ezgiyle söylemiştir. Kızı Hatice babasının sesini kaydettiği kaseti dinlediğini ve türkû gibi söylediğini belirtmiştir. Kasetin bozulmuş olması bu durumu doğrulamamıza engel teşkil etmektedir. Ancak torunları, yapılan görüşmelerde dedelerinin onlara güzel türküler söylediğini belirtmişlerdir.

Âşıkları Etkileme

Âşık Berranî’nin özellikle Âşık Şükranî üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Zira Şükranî Berranî’den genç bir âşıktır ve onunla atışmak için ona ayak vermiştir ve Âşık Berranî genellikle cevap vermiş ve en sonunda;

Muradın ne bilmem Ozan Şükranî

Nameler geliyor peşi peşine

İhtiyarım kurban bırak yakamı

Senin de gelecek bu dert başına

Dizeleriyle başlayan şiiriyle son cevabı vermiş ve atışmayı sonlandırmıştır. Şiirinin son dördünlüğünde;

Kemtar Berranî’nin peşinden koşan

Bırak yakasını hali perişan

Mezarım üstünde bir tek taş nişan

Dertli yazın mezarımın taşına

Atışmaları

Âşık Berranî'nin en çok atıştığı âşık, Âşık Şükranî'dir. Âşık Şükranî (Şükrü Toprak) Doğan Kaya (1994)'nın eserinde adı geçen âşıklardan biridir. Âşık Şükranî ile gerek yüz yüze geldiklerinde gerekse de mektuplarla çeşitli konularda atışmaları mevcuttur. Ayrıca cezaevinde yatan arkadaşı Âşık Mehmet ile atışmaları vardır. Âşık Mehmet'e verdiği cevaplar olmakla birlikte Âşık Mehmet'in yazdıklarının kaydı bulunamamıştır.

3. ÂŞIK BERRANÎ'NİN ŞİİRLERİ HAKKINDA

Şiirlerinin Konusu

Âşık Berranî etkilendiği olaylar hakkında doğaçlama şiirler söylemiş ve muhtemeldir ki dile gelen şiirlerini daha sonra yazıya geçirmiştir. Şiir defterinde 27 şiir vardır. Bu şiirlerden 6 tanesi köy ve köy hayatından esintiler taşır. Çaşkur köyünden Şeker Ahmet'in koyunlarına kurt girmesi üzerine yazdığı "demez" ayaklı şiiri, köye kurbanlık inek bırakması ve bu ineğin kaybolması üzerine yazdığı "ineği" ayaklı şiiri, Soğuk Pınar'ı anlattığı şiiri, Âşık Mehmet'e havadis verdiği şiiri, bülbül temalı şiiri, garip oğlan temalı şiiri, Kendir Hacı ile inek alışverişini anlattığı şiiri köy hayatından konular taşımaktadır. Kanseri hastalığına yakalanması Âşık Berranî'yi derinden etkilemiş ve bu hastalığı 4 şiirinde işlemiştir. Özellikle Ankara Onkoloji Hastanesindeki tedavi sürecini anlattığı şiiri kanser hastalığının âşığı çok derinden etkilediğini gösteren şiiridir.

Kadiri tarikatının sohbetlerine katılmış ve Hacı Serim sayesinde Örüşkü köyünden Şeyh Kara Ali ile tanışmış ve ona intisap etmiştir. Bu dönemden sonra Tekke şiirinden örnekler vermiştir. Şeyhlerini anlattığı ve tarikat konularında yazdığı toplam 7 şiiri vardır.

Şiirlerinin Şekil Özellikleri

Âşık Berranî bir destan şairidir. Tespit edilen eserlerinden ilahi nazım şekilleriyle yazdığı şiirler hariç diğer şiirleri destandır. Destanlarında Koşma ve Semai nazım şekillerini kullanmıştır. 10 şiirini 8'li hece ölçüsüyle yazmıştır. Bu şiirlerinde 4+4 durak şeklini kullanmıştır. 8'li ölçüyle yazdığı şiirleri; Oğlu Süleyman için söylediği "gel gel" ayaklı şiiri, cezaevindeki Âşık Mehmet'e yazdığı "selam söyle" ayaklı şiiri, bülbülyuvasının yere düştüğünü görmesi üzerine yazdığı "yanık bülbül" ayaklı şiiri, karipolan (oğlan) ayaklı şiiri, oğlu Halil'in "Sen bir yana git başındaki haller dağılsın" demesi üzerine yazdığı Halil ayaklı şiiri, Kendir hacı ile inek alışverişi için yazdığı "kendir hacı" ayaklı şiiri 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Ayrıca tarikat ile ilgili dini konularda yazdığı şiirlerden; "Şeyh yolunda hak yolunda" ayaklı şiiri, "Şeyh Ali'nin o taraftan" ayaklı şiiri, "Ayrılamam o kapıdan" ayaklı şiiri, "Canım kurban o canlara" ayaklı şiiri 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Tespit edilen diğer 17 şiiri 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 11'li hece ile yazdığı şiirlerinde 6+5 ve 4+4+3 duraklı şekilleri kullanmıştır. Bu şiirleri şunlardır: Kendi köyüne kıymalık için bıraktığı ineğin kaybolması üzerine yazdığı "ineği" ayaklı şiiri, salon düğünlerini verdiği "bilmem" ayaklı şiiri, İnebey köyünde bir mevkide bulunan soğuk pınar için yazdığı "soğuk pınar" ayaklı şiiri, Ankara Onkoloji Hastanesinde kanser tedavisi görürken hastalığını anlattığı şiiri, kayını Halil'in kömür vurması yüzünden sakat kalması üzerine yazdığı şiiri "zaman" ayaklı şiiri, cezaevinde yatan Âşık Mehmet'e cevaben yazdığı "geliyor" ayaklı şiiri, yine Âşık Mehmet'e köyden haberleri verdiği "gelmiyor" ayaklı şiiri, tarikat etkisiyle yazdığı "bulamadım" ayaklı şiiri, tarikat rehberi Hacı Serim'e birinin kötü laf etmesi üzerine yazdığı ve

tarikat övgüsü içeren “bağlarında” ayaklı şiiri, hem kendi dertlerini anlattığı hem tarikatını konu edinen “bulunmaz” ayaklı şiiri, mezarı Yozgat’ta bulunan tarikat önderi Şeyh Osman Nuri Efendi için yazdığı “Şeyhlerin Sultanı Şeyh Osman Nuri” ayaklı şiiri, Aşık Mehmet’in mektubuna karşılık yazdığı “’al da/bul da/ gül de gel ayaklı şiiri, çok sevdiği dostu Âşık Mehmet’e yazdığı “dolanır” ayaklı şiiri, Ozan Şükrânî ile atışmalarında yazdıkları şiirleri 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Âşık Berranî’nin şiirlerinde ölçü genellikle sağlanmıştır. Ancak bazı şiirlerinde ölçü hatalarının olduğu görülmektedir. Oğlu Süleyman için yazdığı “’gel gel” ayaklı şiirin 5. Dörtlüğünde ilk üç dize 11 heceli, son dize ise 8 heceli yazılmıştır. Bu şiirde bu hatanın olmasının nedeni şekilden ziyade anlatmak istediğine önem vermesidir. Şiirin ilgili dörtlüğü şu şekildedir.

Bir baba olarak neydi suçum

Ayrılık elinden ağardı saçım

Her sözüm doğrudur gücenme koçum

Yaş kemalin buldu gel gel

İncelenen şiirlerinde toplam 22 ölçü hatası tespit edilmiştir. Bu da her şiirinde ortalama bir dizede kullandığı ölçüyü tutturamadığını ortaya koymaktadır. Bu hatalar fazla hece kullanılması şeklindedir. Eksik heceli ölçü hatası yoktur.

Âşık, şiirlerinde genellikle yarım hece ve redifî ahenk unsuru olarak kullanmıştır. Bunun yanında bazı dörtlüklerinde tam uyak kullanırken zengin uyak sadece birkaç dörtlükte kullanılmıştır. Üç kafiye türünü aynı şiirde kullandığı da sık görülmektedir. Şiirlerinin tamamının ilk dörtlüğü çapraz, diğer dörtlükleri düz uyak şeklindedir.

Âşık Berranî’nin Kullandığı Nazım Türleri

Güzelleme

Güzelleme, âşıkların kullandığı en önemli nazım türüdür. Mizaçları gereği âşıklar, insan, doğa gibi birçok şeye büyük bir sevgiyle bağlanmış ve şiirlerinde bu sevgiyi işlemişlerdir. Ahmet Talat Onay, Hikmet Dizdaroğlu, Pertev Naili Boratav ve Öcal Oğuz gibi araştırmacılar, güzellemeyi konuları bakımından tür kavramı içerisine alırken, Saim Sakaoğlu ve Erman Artun gibi araştırmacılar; koçaklama, taşlama ve ağıt gibi koşmanın konularına göre sınıflandırması içerisinde değerlendirmiştir (Aça vd, 2012: 576). Güzelleme genel olarak güzelliğin tanımıdır. Âşık Berranî de güzelleme nazım türünü birçok şiirinde kullanmıştır. Bu şiirlerinden bazıları şunlardır.

Örnek 1.

Karip idin soğuk pınar tanındın

Ayağından sosa geçmiş bak soğuk pınar

Develer sulardın kevrân han idin

Hani o günlerin yok soğuk pınar

Akıl yetmez yaradanın işine
Kaynamazdın burda boşu boşuna
Kevranları kondururdun başına
Şimdi neler olmuş bak soğuk pınar
....

Âşık Berranî bu şiiri İnebey köyünde bir mevkide yer alan ve çevrede Soğuk Pınar olarak bilinen çeşmeye yazmıştır. Şiir 11’li hece ölçüsüyle, koşma nazım biçimiyle yazılmıştır. Şiirin kafiye şeması “abab, cccb” şeklindedir. Şiirde soğuk pınar ayak olarak kullanılmıştır. Şiirin 1.dörtlüğünün 1. ve 3. dizelerinde redif yoktur. “dın/dın” ekleri zengin kafiye olarak kullanılmıştır. 2. ve 4. Dörtlüklerde “soğuk pınar” sıfat grubu redif olarak, “-k” ler yarım kafiye olarak kullanılmıştır.

Örnek 2.

Ayrılık zehirden acı
Halim yaman oldu gel gel
Bulunmaz bunun ilacı
Arayanlar buldu gel gel

Kuzum ne söyledim sana
Neden küstün söyle bana
O seni emziren ana
Saçlarını yoldu gel gel

Âşık bu şiiri oğlu Süleyman’a duyduğu sevgi üzerine yazmıştır. Şiir 8’li hece ölçüsüyle semai nazım şekliyle yazılmıştır. Şiirin kafiye şeması “abab, cccb” şeklindedir. Şiirin 1.dörtlüğünde 1.ve 3.dizelerde redif kullanılmamış “acı”lar zengin ve tunç uyak olarak; 2.ve 4.dizelerde “-du gel gel”ler redif, “-l”ler yarım kafiye olarak kullanılmıştır. Şiirin 2.dörtlüğünde “ana”lar zengin kafiye olarak kullanılmış, redif kullanılmamıştır.

Örnek 3.

Bülbül yuvan durmuyor mu?
Öter yanık yanık bülbül
Dostlar halin sormuyor mu?
Öter yanık yanık bülbül

Bülbül, yuvan düşmüş yere
Ötme bülbül ciğer yara
Dayanamam ah u zara

Ötme yanık yanık bülbül

Âşık şiirde 8’li hece ölçüsü ve semai nazım şeklini kullanmıştır. Şiir bülbül’ün yuvasının bozulması üzerine yazılmış bir güzellemedir. Şiirin kafiye şeması “abab, cccb” şeklindedir. Şiirin 1.dörtlüğünde, 2.ve 4.dizeler ayaktır. 1.ve 3. dizelerde “durmuyor mu”lar redif, “-n”ler yarım kafiye olarak kullanılmıştır. Şiirin 2.dörtlüğünde redif kullanılmamış, “ere/ara”lar zengin kafiye olarak kullanılmıştır.

Ağıt

“Âşık yaşadığı çevrenin ve toplumun acılarını yüreğinden hisseder. Minnet ve gam âşığı nereye gitse gölge gibi kovalar. Sazdan sözden dökülen hep acıyla yoğrulmuş olan bir hayatın hikâyesidir. Bu hikâyeler baştan aşağı ince sözlerden, yanık seslerden meydana getirilmiş bir duygu pınarıdır.”(Yardımcı 2002: s.127). Âşık Berranî çevresinin acılarını yüreğinden hisseden bir insandır. Yaşadığı kanser hastalığı da hayatının sonuna doğru büyük acılar çekmesine neden olmuştur. Şahit olduğu ve yaşadığı acılar ağıt türünde birçok eser vermesine neden olmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır:

Örnek 1.

Âlalım arkadaşlar

Hacı serim göç eylemiş

Yasın tutar uçan kuşlar

Hacı serim göç eylemiş

Dervişlerin toplar idi

Gönüllerin paklar idi

Hak yolunda kervan idi

Hacı serim göç eylemiş

Şiirde 8’li hece ölçüsü, semai nazım şekli kullanılmıştır. Şiirin türü ağıttır. Âşık Berranî şiiri tarikatla tanışmasını sağlayan Hacı Serim’e yazmıştır. Şiirin kafiye şeması “abab, cccb” şeklindedir. Birinci dörtlükte ikinci ve dördüncü dizeler ayak, -lar ekleri redif, “-ş” ler yarım kafiye. İkinci dörtlükte “-r idi”ler redif olarak kullanılmıştır, 1.ve 2.dizelerde “-la” lar ise tam kafiye olarak kullanılmıştır.

Örnek 2.

Sormayın ehbablar hasta halimi

Uzandım yatağa yattım bir zaman

O zalim kömüştü kıran belimi

Sakladım derdimi örttüm bir zaman

Bu nasıl kadermiş bir kez gülmedi

Çok tabibe gittim derdim bitmedi

Çekemiyom tahammülüm kalmadı

Gözyaşım aşım kattım bir zaman

Âşık Berranî'nin eşinin kardeşi, bir kaza geçirmiş o kazadan sonra bir müddet yatalak kalmış ve sonrasında ölmüştür. Âşığın bu şiiri onun için yazdığı bit ağıttır. Şiir 11'li hece ölçüsüyle koşma nazım şekliyle yazılmıştır. Şiirin kafiye şeması “abab, cccb” şeklindedir. İlk dörtlükte 1.ve 3.dizelerde “-imi”ler redif, “-l”ler yarım kafiye olarak; 2.ve 4.dizelerde “-dım bir zaman”lar redif, “-t”ler yarım kafiye olarak kullanılmıştır. Şiirin ikinci dörtlüğünde “-medi”ler redif olarak kullanılmıştır. Ayrıca 1.ve 3.dizelerde “-l”ler yarım kafiye dir.

Örnek 3.

Kundakta başladı gurbet

Baba ismim karipôlan

Anamla mı doğmuş bu dert

Ana ismim karipôlan

Ameliyatla aldı toktur

Benim anamın derdi çoktur

Karipliğe ilaç yoktur

Doktur isimim karip ôlan

Âşık Berranî bu şiiri eşinin erkek kardeşinin çocuğu doğduğunda duyduğu üzüntü üzerine yazmıştır. Zira çocuk doğduğunda annesi çok hastadır ve bir müddet hastanede yatmıştır. Berranî bu duruma üzülmüş ve bu ağıtı yakmıştır. Ağıt nazım türü dar anlamda ölüm üzerine yazılan şiirleri kapsarken geniş anlamda aşığın yaşadığı acıları kapsadığı için bu şiir ağıt türünde değerlendirilebilir. Âşık şiiri 8'li hece ölçüsüyle ve semai nazım şekliyle yazmıştır. Şiirin kafiye şeması “abab, cccb” şeklindedir. Şiirin 1.dörtlüğünde 1.ve 3.dizelerde redif kullanılmamış, “-t”ler yarım kafiye olarak, 2.ve 4.dizelerde “ismim karipôlan” redif, “-a”lar yarım kafiye olarak kullanılmıştır. Şiirin 2.dörtlüğünde redif kullanılmamış, “-oktur”lar zengin kafiye olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu dörtlükte 2.ve 3.dizelerde “-tur”lar redif, “-ok”lar tam kafiye olarak kullanılmıştır.

Taşlama

Âşıklar yaşadığı dönemde; toplumsal, siyasal ekonomik olaylara kayıtsız kalmamış, gördükleri yanlışlıkları eserlerinde dile getirmiştir. Taşlama veya yergi olarak da bilinen tür âşık edebiyatının vazgeçilmezidir.

Âşıklar; yergi aracılığıyla hasım görülen kişiye, âşığın rakipleri olan ağyara, ham sofuya, ikiyüzlü din adamlarına, insanı türlü zahmetlere sürükleyen feleğe, dünyanın gidişatına, topluma, siyaset ve erk sahibi kimselere türlü yönlerden bir tepki gösterilmiştir. Bu tepkisellik iğneleme, alay, kınama hatta bazen sövgü biçiminde ortaya çıkarak kendini var etmektedir. (Alay, 2015: 184)

Âşık edebiyatında taşlamalar ile ilgili Rıza Zelyut, Mehmet yardımcı, Erman Artun gibi araştırmacılar çeşitli tasniflerde bulunmuştur. Taşlamalar ile ilgili en geniş tasniflerden birini Nilgün Çıplak Yapmıştır. Çıplak'ın tasnifi şu şekildedir: 1. Sosyal hayatla ilgili taşlamalar 2. Siyasî hayatla ilgili taşlamalar 3. Ekonomik hayatla ilgili taşlamalar 4. Askerî hayatla ilgili taşlamalar 5. Bürokrasi ile ilgili taşlamalar 6. Dinî ve ahlakî hayatla ilgili taşlamalar 7. Feleklerle ilgili taşlamalar 8. Sevgiliyle ilgili taşlamalar 9. Bireysel taşlamalar 10. Hayvanlarla ilgili taşlamalar 11. Doğa olaylarıyla ilgili taşlamalar (Çıplak, 2008: 70). Âşık Berranî'nin taşlamaları daha çok bireysel konularda ve yaşadığı çevre ile ilgilidir. Taşlamalarından bazı örnekler şunlardır.

Örnek 1.

Bir inek bıraktım kendi köyümde
Bilmiyom komşular netti ineği
Ne emmine güven ne de dayına
Kim bilir ki kime kaldı ineği

Köpek havlamış kehden aşırılmış
Hayvan hali tedbirini şaşırılmış
Usta hırsız tuzağına düşürmüş
Düşürmüş tuzağa tutmuş ineği

Âşık bu şiiri köye bıraktığı ineğin kaybolması üzerine yazmıştır. Ona göre ineği birisi çalmış ve geri vermemiştir. Şiirde 11'li hece ölçüsü ve destan nazım şekli kullanılmıştır. Şiirin 1.dörtlüğünde 1. ve 3. dizelerde ahenk “-e,-a” sesleriyle sağlanmış redif ve kafiye kullanılmamıştır;2.ve 4. dizelerinde “ti/di ineği” redif olarak kullanılmış, kafiye yer verilmemiştir. Şiirin 2. dörtlüğünde “-ışırılmış/üşürmüş”ler redif, “-ş”ler yarım kafiye olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu dörtlükte “aş” sözcüğü tam ve tunç kafiye olarak kullanılmıştır.

Örnek 2.

Înê alıp caydı diye
Param vermez kendir hacı
Sağıp sıkıp yaydı diye
Param vermez kendir hacı

Çok metetti yüce diye
Geri caydım koca diye
Kaldı iki gece diye
Param vermez kendir hacı

Âşık, bu taşlamasını köyden birinden aldığı inekten vazgeçmesi ve inek sahibinin geri almaması üzerine yazmıştır. Şiirde 8’li ölçü ve semai nazım şekli kullanılmıştır. Şiirin ayağı “param vermez Kendir Hacı”dır. Şiirin kafiye şeması “abab, cccb” şeklindedir. Şiirin 1.dörtlüğünde 1.ve 3.dizelerde “-dı diye” ler redif, “-ay”lar tam kafiye olarak kullanılmıştır. Şiirin 2. dörtlüğünde “diye” ler redif, “ca/ce”ler tam kafiye olarak kullanılmıştır.

Örnek 3.

Bir kurt varıp bir sürüye dalanda
Bunun bana yeter birisi demez
Binbeşyüz koyunu ıssız bulanda
Sahibine kalsın yarısı demez

Kazığa ömründe koyun gütmemiş
Muhabbete dalmış ardı bitmemiş
Bakkal olduğu için aklı yetmemiş
Nerde kaldı elin sürüsü demez

Âşık bu şiirini köyündeki çobanın lafa dalması yüzünden koyunlara kurt kırması üzerine yazmıştır. Şiir 11’li hece ölçüsüyle ve destan nazım şekliyle yazılmıştır. Şiirin kafiye şeması “abab, cccb” şeklindedir. Şiirin 1.dörtlüğünde 1.ve 3.dizelerde “-anda”lar redif, “-ı”ler yarım kafiye olarak, 2.ve4.dizelerde “sı/si demez”ler redif, “ır/iri”ler zengin kafiye olarak kullanılmıştır. 2.dörtlükte; “memiş”ler redif, “-t”ler yarım kafiye olarak kullanılmıştır.

İlahi

İlahi Dini- Tasavvufi şiirin en önemli nazım türüdür. İslamiyet’in kabulüyle birlikte özellikle tekkeler aracılığıyla dinî bir çerçevede gelişim kaydederek dinî-tasavvufi şiir olarak varlığını sürdürmüştür. Dini-Tasavvufi Türk şiiri Anadolu’da etkisi 13. yüzyılda güçlenmeye başlamıştır. Elçin bu durumu; “12. asırda Türkistan’da İslamî bilgi, ahlâk ve tasavvuf prensiplerini geniş halk kitlelerine öğretip telkin eden Ahmed Yesevî ve halifeleri bu ananın bilinen şairleridir. Tasavvuf, Türkler arasında Ahmed Yesevî’den adını alan Yesevîlik şekli ile yayıldıktan sonra, birçok dervişler ve ozanlar, 11. asırdan itibaren devam eden akınların ve muhaceretlerin kapısından Anadolu’ya geldiler. 13. asırda, Anadolu’da siyasî ve iktisadî buhranların hazırladığı; dinî-tasavvufî fikirlerden gıdasını alan bir zemin üzerinde Mevlâna ve Yunus Emre gibi iki büyük şahsiyet yetişti.” (Elçin, 2005: 7-8). Âşık Berranî de kadiri tarikatına bağlı biridir. Sivas merkeze taşındıktan sonra tanıştığı Hacı Serim sayesinde Kadiri şeyhi Osman Nuri hazretlerinin talebesi Örüşkülü Şeyh Ali’ye iktisap etmiştir. Bazı şiirlerinde tarikatını ve şeyhini övmüştür. Bu şiirlerine bazı örnekler şunlardır.

Örnek 1.

Örükçüye doğru yolum
Şeyha malum olsun halim
Kes başımı aksın kanım

Şeyh yolunda hak yolunda

Şeyhim hatırımdan çıkmaz

Elin gülü bize kokmaz

Başım kessen kanım akamaz

Şeyh yolunda hak yolunda

Âşık Berranî Yozgat'ta türbesi bulunan Şeyh Osman Nuri'nin müşitlerindendir. Bu şiiri de tarikat konulu bir ilahisidir. Şiir 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirin kafiye şeması "aaab, cccb" şeklindedir. 1.dörtlükte "um/ım/im"ler redif, "ol"lar tam kafiye. 2.dörtlükte "maz"lar redif, "-k"ler yarım kafiye.

Örnek 2.

Şeyh için ağlıyor diye kınama

Şu benim derdime derman bulunmaz

Aşk yükledi bu derdi sineme

Toplayıp yığacak harman bulunmaz

Toplasam derdimi dönerdi düven

Hakıykıdevriştir şeyhini seven

Halkayı tevhitde bağrını deven

Onların daldığı umman bulunmaz

Âşık Berranî bu şiirini 11'li ölçüyle ve ilahi nazım şekliyle yazmıştır. Şiirin kafiye şeması "abab ,cccb" şeklindedir. Şiirin 1.dörtlüğünde 1.ve 3.dizelerde "ma/me"ler redif, "na/ne"ler tam kafiye, 2.ve 4.dizelerde "bulunmaz"lar redif, "-rman"lar zengin kafiye olarak kullanılmıştır. Şiirin 2.dörtlüğünde redif kullanılmamış, "-ven"ler zengin kafiye olarak kullanılmıştır.

Örnek 3.

Badat ellerinden buraya gelmiş

Şeyhlerin sultanı şeyh Osman Nuri

Orduları bozmuş cepheler bölmüş

Şeyhlerin sultanı şeyh Osman Nuri

Düşman ordusuyla savaşa girmiş

Keşvi kerametini herkes de görmüş

Zalimler şeyhimi sürgüne sürmüş

Şeyhlerin sultanı şeyh Osman Nuri

Âşık Berranî bu şiiri şeyhini övmek için yazmıştır. Şiir 11’li hece ölçüsüyle ve ilahi nazım şekliyle yazmıştır. Şiirin kafiye şeması “abab, cccb” şeklindedir. Şiirin 1.dörtlüğünde 1.ve 3.dizelerde “miş/müş”ler redif, “-l”ler yarım kafiye olarak kullanılmıştır. 2.ve 4.dizeler tekrarlanmıştır. Şiirin 2.dörtlüğünde “-miş/müş”ler redif, “-ş”ler yarım kafiye olarak kullanılmıştır.

Dil Özellikleri

Berranî’nin şiirlerinde dil oldukça sadedir. Sözcüklerin yerel söyleyişlerine yer vermiş, Sivas ağzını çok sık kullanmıştır. Âşık şiirlerinde ünlü daralmasını kullanmamış, genellikle –yor ekinden önce geniş ünlüleri kullanmıştır. Berranî’nin şiirinde sözcükler genellikle gerçek anlamında kullanılmıştır, destanlarında bir olay anlattığı için mecaza çok fazla yer vermemiş genellikle sözcükler gerçek anlamında kullanılmıştır. “Bülbül” şiirinde mecazın yanında kişileştirme sanatına da başvurmuştur. Bu şiirde kişileştirdiği “Bülbül”dür. “Şeyh yolunda hak yolunda” ayaklı şiirinde “Hu çekiyor dağlar taşlar” dizesinde dağ ve taşlar kişileştirilmiştir.”Soğuk Pınar” şiirinde de soğuk pınar kişileştirilmiştir. Ayrıca âşığın en çok kullandığı sanatlardan biri de benzetme sanatıdır. Şiirlerinde “Leyla ile Mecnun”, “Ferhat”, “Aslı”, “Mansur’un derisinin yüzülmesi”, “bülbül-gül” gibi mazmunları kullanmıştır. Bu mazmunlar özellikle tarikat konulu şiirlerinde vardır.

SONUÇ

Âşık Berranî, yaşarken tanınmamış âşıklarımızdandır. İnebey köyünde âşıklık geleneğinin yaygın olmaması nedeniyle âşıklığını gizlemek ihtiyacı duymuş ve yakın ailesinden bile gizlemiştir. Âşıklığı ailesi tarafından hastalığında öğrenilmiştir. Hasta yatağında yatarken bile duygu dolu koşmalar, destanlar yazan Bekir Haral, dermansız hastalıktan teselliye tarikat ve şiirlerde bulmuş, kendini teselli etmeye çalışmıştır. Duyduğu her konuda şiir söyleme yeteneği onun gerçek bir âşık olduğunu göstermektedir. Şiir defterinde 27 şiiri vardır. Şiir defterinin 4.sayfadan başlaması öncesinin de olduğunun ispatıdır. Âşığa ait bir kaset bulunmuş; lakin kasetin bozuk olmasından dolayı tespit yapılamamıştır. Âşığın kızı Hatice Haral’dan 2, torunu Dudu Çam’dan da 3 olmak üzere defterinde bulunmayan 5 şiiri daha tespit edilmiştir.

Âşık Berranî şiirlerinde genellikle yarım kafiye ve redifi kullanmıştır. Destan nazım şeklini sıklıkla kullanmış, yaşadığı her olayı destan şeklinde anlatmıştır. Şiir türü olarak güzelleme, ilahi, taşlama ve ağıt nazım türünü kullanmıştır. Kadiri tarikatına iktisap etmiştir. Bu nedenle şiirlerinde kadiri tarikatı ve Şeyh Osman Nuri, Örüşkölü Şeyh Ali övgüsü vardır. Güzellemelerini doğa ve aile bireyleri üzerine yazmış, aşk konusunu şiirlerinde işlememiştir. Yaşadığı dönemde eşine sevgi sözleri söylemek kendi muhitinde ayıplandığı için bu konuda şiirler yazmadığı veya düşünülmektedir. Taşlama türünde yazdığı şiirlerinde genellikle başına gelen olayları konu edinmiş ve kişisel olaylardan yola çıkarak toplumsal eleştiriler yapmıştır. Ağıt türünde eserlerini genellikle yakın çevresinin yaşadığı olaylar üzerine söylemiştir. Kanseri hastalığı şiir anlayışına büyük etki etmiş ve şiirlerinde sık sık bu amansız hastalığı dile getirmiştir. Ancak şiirlerinde Berranî’nin isyandan ziyade kaderine razı bir havası dikkat çekmektedir. Berranî’nin dili sadedir. Şiirlerinde yerel dil özelliklerine yer vermiş, Sivas/Yıldızeli yöresinde kullanılan sözcükleri sıklıkla kullanmıştır.

Berranî’nin yaşadığı dönemde tanınmamış âşıklarımızdandır. Âşıklığı dar bir çevrede bilinmiş ve sadece iki âşıkla atışmıştır. Berranî’nin özellikle köy odalarında irticalen söylediği şiirleri köy halkı tarafından günümüzde de söylenmektedir.

Oğlu Süleyman’a

Ayrılık zehirden acı
Halim yaman oldu gel gel
Bulunmaz bunun ilacı
Arayanlar buldu gel gel

Kuzum ne söyledim sana
Neden küstün söyle bana
O seni emziren ana
Saçlarını yoldu gel gel

...

Berrami çilen dolmadı
Kader kapını çalmadı
Süleyman’ım hiç gülmedi
Bütün âlem güldü gel gel

Kurt Destanı

Bir kurt varıp bir sürüye dalanda
Bunun bana yeter birisi demez
Bin beş yüz koyunu ıssız bulanda
Sahibine kalsın yarısı demez

Kazı ağa ömründe koyun gütmemiş
Muhabbete dalmış ardı bitmemiş
Bakkal olduğu için aklı yetmemiş
Nerde kaldı elin sürüsü demez

Gidip duran ile dalmışlar lafa
Bir şeye yaramaz çalışmaz kafa
Bozkurt koyunları geçirmiş safa
Sağ başta bulunsun irisi demez

Heç farketmez ona genci kocası

Müsavidir gündüz ile gecesi
Bozkurdu sorarsan kasap hocası
On bin lira bunun birisi demez

Eksik kalmaz bozkurdun böyle oyunu
Üstüme güldürdüm Çaşkur Köyünü
Kuyruksuz bırakmış ala koyunu
Açık kalır bunun gerisi demez

...

Eğer terazinde yaptınsa hile
Ağıldan güverdim bozkurdu bile
Berranî desdamam getirmiş dile
Sana gülenlere darısı demez

Salon Düşünleri için

Bana şu kartları dağıt dediler
Arada yörede kalır mı bilmem
Dosta akrabaya ait dediler
Hep yerli yerini alır mı bilmem

Çalışmıyor şu kafamın kurtları
Çekilmiyor ihtiyarlık dertleri
Yanlış göndermişim Çaşkur'a kartları
O kartlara gelen olur mu bilmem

Gülmeyin ha ihtiyarın halına
Davet ediyom sizi salona
O zarflar aitti Yıldızeli'ne
Geri gelir bizi bulur mu bilmem

....

Berranî boş yere yanma alışma
Salon balon bu işlere karışma
Düzelmez bu millet boşa çalışma
Yakın mehdi resul gelir mi bilmem

Soğuk Pınar

Karip idin soğukpınar tanındın
Ayağından sosa geçmiş bak soğukpınar
Develer sulardın kevrân han idin
Hani o günlerin yok soğukpınar

Akıl yetmez yaradanın işine
Kaynamazdın burda boşu boşuna
Kevranları kondururdun başına
Şimdi neler olmuş bak soğukpınar

Gaynaman aşığa efkâr veriyor
Develer yolunda tırlar yürüyor
Güz ayında küs yapıyor kuruyor
Temmuz ağustosta ak soğukpınar

Aşığın çektiği ahu zar imiş
Kevranlar yolunda tırlar yürümüş
Çevre yanın çayır çimen bürümüş
Yeşil halı sermişsin bak soğukpınar

...

Mülküm idin çok başında oturdum
Geçmiş vasıfların dile getirdim
Kızıl öze bile suyun götürdüm
Gitmediğin tarla yok soğukpınar

Berrami değmiştir altmış yaşına
Ya gelirim ya gelemem başına
Kanser madalyasını takmış döşüme
Elinden kurtarış yok soğukpınar

Kanser hastalığına

Ankara'ya geldim Sivas elinden
Sağlar bilmez hastaların halinden
Kim kurtarmış bu kanserin elinden
Var mı bir kurtaran sana sorarım

Dertlinin derdi de çekmekle bitmez
Bu zalim kanser de gelirse gitmez
Giceleri gözlerim heç uyku tutmaz
Sağlara da dokunuyorum zararım

Doktor raporunu yazmış bilinmez
Bu zalım kanserin önü alınmaz
Cihani dolansa derman bulunmaz
Boş yere tabibi niye ararım

...

Evrakı ezelde böyle yazılmış
Vücut kanser olmuş düzen bozulmuş
Bizi duyan ehbablar da biraz üzölmüş
Lakin bozuk değil benim moralim

Bir karip âşığım derdim yazarım
Derman için diyar diyar gezerim
Nerde ölürsem orda kalsın mezarım
Sıla toprağını neye ararım

Nöbet gelmiş ben hazırım sırama
Kimse melhem eyleyemez yarama
Derdim kanser boşa tabib arama
Boş yere yorulma doktor Uralım

Ural Bey de boğazımdan yarıyor
Şüpheli yerden parça alıyor
Hemşire hanım da adım soruyor
Adım başım yesin Bekir Haralım

Sorarlarsa Bekir Çavuş hasta mı?
İşte açık açık yazdım destanı
Bozulmuş gönlümün bağı bostanı
Bahçıvan istemez şahı meralım

Şeyh Yolunda Hak Yolunda

Örükçü'ye doğru yolum
Şeyhe malum olsun halim
Kes başımı aksın kanım
Şeyh yolunda hak yolunda

Şeyhim hatırımdan çıkmaz
Elin gülü bize kokmaz
Başım kessen kanım akamaz
Şeyh yolunda hak yolunda

....

Şeyh eline gelmiş bahar
Hasreti bağrımı yakar
Burcu burcu güller kokar
Şeyh yolunda hak yolunda

...

Geylani bizim pirimiz

Şeyhlerdir sadık yârimiz
Hacı serim rehberimiz
Şeyh yolunda hak yolunda
Bekirim kemtar dervişim
Şeyhime boyun eğmişim
Onu seveni sevmişim
Şeyh yolunda hak yolunda

Hacı Serim’in Ölümüne Ağıt

Ağlayalım arkadaşlar
Hacı Serim göç eylemiş
Yasın tutar uçan kuşlar
Hacı serim göç eylemiş

Dervişlerin toplar idi
Gönüllerin paklar idi
Hak yolunda kervan idi
Hacı serim göç eylemiş

Bu beyle bir devran idi
Derviş derdine derman idi
Hak yolunda kervan idi
Hacı serim göç eylemiş

Biz bir insan olamadık
Kıymetini bilemedik
Kayıp ettik bulamadık
Hacı Serim göç eylemiş

...

Berranı ağlamış gülmemiş
Akar gözyaşım silmemiş
Eyvah kıymetin bilmemiş

Bunda büyük suç eylemiş

Atışma Örnekleri

Âşık Berranîye

Yazdığım sözlere cevap vermedin

Düşüne düşün düş oldu bende

Tenezzül buyurup lüzum görmedin

Şu garip gönlüme iş oldu bende

Kızmana delalet bir şey yazmadım

Aynı yolda gittim oyun bozmadım

İnanın ki hiç kimseyi üzmedim

Düşünüp durdukça suç oldu bende

Çocuk gördüm diye dertli ozanı

Sevmez misin okuyanı yazanı

Muhabbet ocağında aşkın kazanı

Kaynasın dedikçe biş oldu bende

...

Sen sordun cevap verdim sözüne

Muhabbeten bağlanmışım özüne

Karışmadım yaz ayında güzüne

Sandım senin bahar kış oldu bende

Dertli Şükranîyem yetsin sözlerim

Varsın da üstada gitsin sözlerim

Berramiye selam etsin sözlerim

Bu kafa belalı baş oldu bende

Aşık Şükranî (Şükrü TOPRAK)

OZAN ŞÜKRANİ'YE

Muradın en bilmem Ozan Şükranî

Nağmeler geliyor peşi peşine

İhtiyarım kurban bırak yakamı
Senin de gelecek bu dert başına

İhtiyarlık derdi gelirse gitmez
Bozulan balarda bülbüller ötmez
Aşık yanan yerde ot bile bitmez
Yeşeremen su balama boşuna

Öğünürse kurban gençlik öğüne
Genç olanlar gider bağa düğüne
İhtiyarlık dağı çıkmış önüme
Kimse çıkamamış onun başına

Koşarsan yetişin vursan düşürün
Aşkın deryasını boydan aşırın
Çok dolanma âşık ağzın dışırın
Âşık olan çıkmaz çizgi dışına

İstemişsin kurban yüz yüze gelmek
Anladım muradın imtihan olmak
Babamızdan kalan mirası bölmek
Hepsi size biz gelemek başına

Az olmuş dünyada âşık da gülmüş
Her neşenin peşinden bir keder gelmiş
Ferhat şirin için kayalar delmiş
Kendi külüngünü vurmuş başına

....

Kemtar Berranî'nin peşinden koşan
Bırak yakasını hali perişan
Mezarının üstünde bir tek taş nişan

Dertli yazın mezarımın taşına

Âşık Mehmet'e havadis

Havadis istiyon ey Âşık Mehmet
Çok derdim var kurban dile gelmiyor
Aşığa verilmiş dünyada Mehmet
Âşıkların derdi dile gelmiyor

Besmeleyle başlamışsın kelama
İhtiyacım var sizden gelen kelama
Derdimi savursam bütün âleme
Harmanım çukurda kurban yele gelmiyor

Gönül çıkmak ister dünya turuna
Gam giderse keder gelir yerine
Katılsam bülbülün ağı zarına
Terk eder bahçeyi güle gelmiyor

....

İstemeyen kızı zorla verdiler
İnatlığın cezasını gördüler
Hapu intihara karar verdiler
Kimseye zerrece hile gelmiyor

...

Berranîm der gama keder ekledim
Ayrıldım dostlardan gayri tekledim
Gam yükü sırtımda tren bekledim
Tren raydan çıktı yola gelmiyor

KAYNAKLAR

- Aça Mehmet vd (2012) *Başlangıçtan Günümüze Türk edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Artun, Eрман (2015). *Aşıklık Geleneği ve Aşıklık Edebiyatı* (Gözden Geçirilmiş 7. Baskı). Adana: Karahan Kitabevi.
- Alay, Okan (2015) Türk Saz şiirinde Yergi, İroni ve Mizah. Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Elazığ.
- Boratav, Pertev Naili. Fıratlı, Halil Vedat. (1943). *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*. Ankara: Maarif Matbaası.
- Çıblak, Nilgün (2008). *Türk Halk Şiirinde Taşlama*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Çobanoğlu, Özkul. (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Çobanoğlu, Özkul (2007). *Âşık Tarzı Edebiyat Geleneği ve İstanbul*. İstanbul: 3F Yayınları
- Durbilmez, Bayram (2016). *Âşık Edebiyatı ve Taşpınarlı Halk Şairleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayıncılık.
- Elçin , Şükrü (2005). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Günay, Umay (1992). *Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifleri*. Ankara: Akçağ
- Köprülü, Mehmet Fuat (1930). *Türk Saz Şairleri*. Ankara: Milli Kültür Yayınları.
- Kaya, Doğan (1994). Sivas’da Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatı. Sivas: T.C. Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, Doğan (2003) *Âşık Edebiyatına Giriş*. Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek.
- Kaya, Doğan (2007) *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri*, C. II, Sivas.
- Oğuz, Öcal (2007). “*Âşık Şiiri (XVI-XX. Yüzyıl)*”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.